

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Научно-наставном већу

Одлуком Научно-наставног већа Економског факултета у Нишу бр. 04-1380 од 27. априла 2016. године именовани смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Владимира Ђорђевића под називом: „**РАЗВОЈНИ РЕСУРСИ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА ПРЕХРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЈАБЛАНИЧКОГ ОКРУГА**“.

На основу детаљне анализе рада, подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата мр Владимира Ђорђевића под називом „**РАЗВОЈНИ РЕСУРСИ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА ПРЕХРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЈАБЛАНИЧКОГ ОКРУГА**“ изложена је на 248 страна текста, укључујући списак коришћене литературе са 274 наслова (монографија, студија, уџбеника, реферата и друго) и 23 интернет-извора (веб странице домаћих и страних институција и организација, научних часописа и друго).

Дисертација се, поред увода (1-4), закључка (212-221), списка литературе (222-234) и прилога (236-248), састоји од осам поглавља, и то:

прво поглавље – *Нова индустријска политика Србије* (5-31);

друго поглавље – *Анализа досадашњег развоја прехранбене индустрије* (32-60);

треће поглавље – *Вредновање природних услова за развој прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа* (61-83);

четврто поглавље – *Оцена демографског потенцијала* (93-118);

пето поглавље – *Сировинска основа прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа* (119-162);

шесто поглавље – *Правици и циљеви даљег развоја прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа* (163-194);

седмо поглавље – *Перспективе даљег развоја прехранбене индустрије Јабланичког округа* (195-205); и

осмо поглавље – *Мултипликовани ефекти развоја прехранбене индустрије Јабланичког округа* (206-211).

Дисертација у свом основном делу садржи 40 графикона, 39 табела, 11 карата, 11 фотографија и 1 дијаграм, док се у прилогу налази 1 табела.

Комисија констатује да је садржај докторске дисертације у складу са садржајем који је наведен приликом пријављивања ове докторске дисертације и доношења Одлуке о усвајању теме за докторску дисертацију.

2. Анализа дисертације

У **уводном делу** кандидат указује на значај и актуелност теме која се обрађује у дисертацији. Предочава се тренутно стање индустрије на проучаваном простору и последице које су настале током процеса економске транзиције. Поред тога, објашњени су разлози интересовања за прехранбену индустрију и за могућност њеног даљег развоја. У наставку кандидат даје краћи опис структуре дисертације.

У првом делу дисертације под насловом „**Нова индустријска политика Србије**“ кандидат анализира стратешки документ Владе Републике Србије под насловом „Стратегија и политика развоја индустрије Републике Србије 2011-2020“, који истиче потребу за реиндустријализацијом на територији државе. Посебно се, у том документу, сагледава план Владе у односу на развој прехранбене индустрије. Кандидат оцењује да је Владина пројекција даљег развоја прехранбене индустрије амбициозно постављена, са пројектованом стопом реалног раста у овој индустрији од 11,3% годишње и стопом раста извоза од 17%. Такође, Стратегија предвиђа и повећање броја запослених у прехранбеној индустрији од 5,4% на годишњем нивоу.

Кандидат пажњу усмерава на нови стратешки приступ развоју индустрије, предвиђене мере и активности за спровођење нове индустријске политике, као и планове Владе, када је у питању јачање конкурентности привреде.

Пројектована политика даљег развоја прехранбене индустрије на територији Србије упућује на сагледавање њеног потенцијала у Републици, али и перспективу даљег развоја на територији Јабланичког округа.

У другом делу дисертације, под насловом „**Анализа досадашњег развоја прехранбене индустрије**“, кандидат се бави, прво, самом прехранбеном индустријом, њеном дефиницијом и значајем који она има за привредни развој. У наставку обрађује се развој прехранбене индустрије у свету, са посебним освртом на њен развој у Европској унији, а потом се анализира и развој прехранбене индустрије у Србији.

Развој прехранбене индустрије у Србији је сагледаван у три временска периода. Први период је до 1990. године који кандидат оцењује као период развоја са најзначајнијим оствареним резултатима. Транзициони период после 1990. године посматра у два временска хоризонта. Период од 1990. до 2000. године, као период турбуленција и период општег посртања свих привредних активности, па самим тим и са слабијим показатељима у прехранбеној индустрији. Период од 2000. године до данас, обележава смањење индустријских капацитета, са једне стране, док са друге стране долази до отварања нових производних капацитета. Кандидат у овом делу, између осталог, даје приказ извоза и увоза прехранбених и пољопривредних производа Србије и најзначајније спољно-трговинске партнере.

На крају овог дела прати се историјат развоја прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа и анализира развој прехранбене индустрије у истој временској хронологији.

У трећем делу дисертације, под насловом *„Вредновање природних услова за развој прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа“*, кандидат обрађује потенцијале који могу значајно да утичу на даљи развој прехранбене индустрије у Јабланичком округу.

На самом почетку овог дела сагледавају се величина, положај и границе Јабланичког округа, а у наставку се прелази на валоризацију релевантних природних услова који су присутни на овој територији, у оквиру које су садржајно анализирани карактеристика рељефа, климатских, хидролошких и педолошких услова посматраног подручја.

Кандидат оцењује расположиве природне услове као адекватне за даљи развој прехранбене индустрије. Сматра да они нису оптимални, али са одређеним мелиоративним активностима они могу бити знатно побољшани. Комплетна територија Округа није хомогена у погледу природних предиспозиција за пољопривредну производњу и кандидат, у том погледу, издваја изразито повољан рејон, условно повољан рејон и рејон са изразитим ограничењима за интензивну пољопривреду.

Четврти део дисертације носи наслов *„Демографске карактеристике као потенцијал за развој прехранбене индустрије Јабланичког округа“*. На почетку овог дела представљена су насељена места и општински центри на територији Округа. Кроз анализу кретања броја становника, анализу полне и старосне структуре, етничке и економске структуре, кандидат даје оцену расположивог демографског потенцијала, а такође, анализира демографске промене настале девастацијом индустрије и миграционим кретањима.

Тржиште радне снаге и њена образовна структура, у овом делу рада, посебно су анализирани. Овом анализом оповргнут је стереотип о расположивости људских ресурса, као компаративне предности привреде Јабланичког округа. Наиме, истиче се да је образовна и квалификациона структура незапосених велики проблем економског развоја, с обзиром да 45

процената оних који чекају посао нема никакве квалификације и да је њихово запошљавање у високоинтензивним гранама индустрије нереално. Тржиште радне снаге се допуњује новим бројем нестручних, неписмених и без икаквих квалификација. Кандидат овим чињеницама придаје значај и адекватно их сагледава у контексту даљег индустријског развоја, истичући да на територији округа постоји потенцијал за даљи развој радноинтензивних и капитал екстензивних грана индустрије.

У оквиру петог дела, под насловом *„Сировинска основа прехрамбене индустрије на територији Јабланичког округа“*, анализиран је територијални размештај пољопривредне биљне и сточарске производње, са циљем да се идентификују производи на којима је могуће темељити даљу прерађивачку делатност. Дата је, такође, анализа најзначајнијих производно-прерадних капацитета прехрамбене индустрије на територији Округа. Кандидат, поред осталог, у овом делу дисертације констатује следеће:

- некада моћни колективи са респектабилним производним резултатима су смањили своје капацитете, а упоредо са тим и број запослених,
- поједини производни капацитети су после, најчешће, лоше спроведених приватизација престали са радом,
- недовољна искоришћеност појединих инсталираних капацитета, застарелост опреме и машина указује на неопходност њиховог обнављања и
- подигнути су нови производни капацитети, који својим резултатима завређују пажњу.

Шести део дисертације носи наслов *„Правци и циљеви даљег развоја прехрамбене индустрије на територији Јабланичког округа“*. У овом делу кандидат се усредсређује на пропульзивне групације прехрамбене индустрије на територији Јабланичког округа. При томе, анализира две најбитније гране биљне (воћарство и повртарство) и две гране сточарске (говедарство и свињарство) производње у Округу, и следствено томе могућност даљих праваца развоја одговарајућих групација прехрамбене индустрије.

Целовита анализа поткрепљена је кандидатовим опсервацијама са терена и валидним статистичким подацима о производним резултатима које је прикупио и обрадио.

Кандидат, исто тако, истиче да конкурентност прехрамбене индустрије Јабланичког округа није на задовољавајућем нивоу, због чега се морају уложити велики напори у правцу њеног унапређења. Мора се, наиме, убрзано приступити репозиционирању предузећа из ове гране индустрије, уз стални императив да се освајају нова тржишта, а у исто време, неопходно је враћати се на стара тржишта.

У овом делу кандидат долази до следећих констатација:

- услед дугог периода стагнације у привредном развоју, неминовно је дошло и до застоја у техничко-технолошком развоју. Даљи техничко-технолошки развој и промене у корпоративном размишљању су неопходност на путу већег успеха,

- увођење стандарда квалитета и контрола безбедности хране је врло битна у развоју прехранбене индустрије, а уколико тржишна оријентација буде усмерена према извозу, биће неопходно усвајање HACCP, HALAL I EUGAP и других сличних система контроле квалитета,

- пошто је задругарство у приличној мери замрло и споро се обнавља, ревитализација задругарства, као и други облици удруживања и заједничког наступ на тржишту постају *conditio sine qua non* развоја прехранбене индустрије за пројектовани временски период,

- агрокластери су такође вид могућег вертикалног и хоризонталног повезивања производних субјеката у производном и дистрибутивном ланцу прехранбене индустрије Округа. Величина производних капацитета, у поређењу са потребама тржишта, нестабилност постојећих уредби и закона, то јест њихово стално мењање без консултација са произвођачима, прилагођавање условима пословања у ЕУ и сл, више су него довољан разлог за овакво повезивање, и

- брендирање производа је неопходност на пут успешнијег пословања. Прехранбена индустрија на територији Округа за сада има само два брендирана производа, а то су „Лесковачки ајвар“ и „Лесковачко роштиљ месо“. Финансијски, али и промотивни резултати ових производа су позитиван сигнал будућих промена. Кандидат сматра пожељним да будући брендирани прехранбени производи, такође, имају у свом називу већ истакнут атрибут – „Лесковачки“.

Седми део дисертације носи наслов **„Перспективе развоја прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа“**. Кандидат обрађује перспективе даљег развоја грана прехранбене индустрије, коју сматра за стратешку, када говори о будућем индустријском развоју Јабланичког округа. Сигурно је да светски тренд растуће потребе за храном снажно подстиче даљи развој прехранбене индустрије не само овог Округа.

Кандидат, даље, констатује да је далеко од реалног обнављање постојећих капацитета хемијске, текстилне или металске индустрије у Округу, па због тога, предлаже и доказује потребу усмеравања на грану индустрије за коју има више могућности и расположивих потенцијала у непосредном окружењу, а то је пре свега прехранбена индустрија.

У овом делу кандидат напомиње:

- органска производња је до сада недовољно коришћена шанса и поред сталног тренда раста тражње за органском храном, за коју на анализираној територији несумњиво има довољно потенцијала.

- прикључење Европској унији ће имати вишеструке позитивне ефекте, али треба се спремити и за оне негативне, који се могу појавити са прикључењем, па је неопходно проучавање позитивних али, исто тако, и оних негативних искустава земаља из окружења током њиховог приступања ЕУ.

- наша тренутна слабост је недовољно коришћење већ потписаних међународних уговора или чланства у неким регионалним интеграцијама.

- равномернији развој унутар региона је остварив даљим развојем прехранбене индустрије.

Осми део дисертације носи наслов „*Мултипликовани ефекти развоја прехранбене индустрије на територији Јабланичког округа*“. Осим директних позитивних економских ефеката од развоја прехранбене индустрије у Округу, кандидат истиче да је реално очекивати и бројне индиректне ефекте, пре свега, у домену смањења сиромаштва и у заустављању негативних демографских кретања. Ти ефекти се посебно очекују у рубним подручјима Округа, где становништво убрзано напушта те крајеве, а пре свега то чини млађа популација.

Најефикаснији начин заустављања тог процеса је у стварању бољих услова за живот и обезбеђивању могућности за стицање прихода. То би водило и ка искорењивању присутног сиромаштва. Као добру могућност за запошљавање, а тиме и заинтересованост за останак на том терену, кандидат види у развоју прехранбене индустрије и пољопривреде.

У **закључку** дисертације кандидат резимира поглавља и на основу ситематизације резултата истраживања оцењује потврђеност или пак оповргавање полазних истраживачких хипотеза. На основу предоченог, закључујемо да су потврђене следеће хипотезе:

- **X1** Развој прехранбене индустрије, у тренутно девастираном Јабланичком округу, директно ће омогућити повећање ДБП и довести до смањења присутног сиромаштва и незапослености, као и до заустављања негативних демографских кретања.

- **X2** Пораст производње и бољи економски резултати прехранбене индустрије могући су са много мањим улагањима државе или страних инвеститора, у односу на друге гране индустрије па је, због тога, и њен даљи развој стратешки исправан циљ.

- **X3** Подстицање и стимулисање развоја прехранбене индустрије омогућиће равномернији развој Јабланичког округа.

- **X4** Радноинтезивне гране индустрије, са домаћом сировинском базом, идеалне су за реиндустријализацију неразвијених подручја и остварење циљева нове индустријске политике.

- **X5** Прехранбена индустрија је најсигурнији ослонац развоја руралних средина које су, услед насталих последица транзиционих промена, економски најнеразвијеније.

- **X6** Повећање конкурентности и реструктурирање производње у прехранбеној индустрији Јабланичког округа је правац који води ка остварењу бољих развојних ефеката.

3. Оцена дисертације

Докторска дисертација кандидата мр Владимира Ђорђевића под називом „**РАЗВОЈНИ РЕСУРСИ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА ПРЕХРАМБЕНЕ**

ИНДУСТРИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЈАБЛАНИЧКОГ ОКРУГА“ писана је јасним стилем. Коришћена је релевантна литература, што је омогућило да се спроведе научно утемељено истраживање и донесу аргументовани закључци у виду потврђивања полазних хипотеза о предмету истраживања.

Комисија констатује да је кандидат показао висок степен самосталности у свим фазама израде докторске дисертације.

Докторска дисертација кандидата мр Владимира Ђорђевића омогућује целовито сагледавање стања и могућности развоја прехранбене индустрије у Јабланичком округу, као основе изградње оптималног модела будућег економског развоја овог подручја. Истовремено, она је погодан истраживачки пример и за друге слична подручја која имају потенцијала за развој прехранбене индустрије.

Добијени резултати, емпиријског и теоријског истраживања, омогућили су кандидату да дефинише закључке, потврди полазне хипотезе и да да препоруку даљег индустријског развоја на посматраној територији. Понуђени правци даљег развоја прехранбене индустрије, сем очекиваних економских резултата, битно могу да утичу и на заустављање негативних демографских токова и решавање постојећих диспропорција у привредној и социјалној сфери Јабланичког округа.

Сасвим специфичан транзициони пут који је Србија имала у поређењу са другим земљама из ближег или ширег окружења, показао је и одређене просторне разлике унутар саме државне територије.

Упоредне економске анализе појединих округа на територији државе, које су рађене у дисертацији, истичу јачање постојећих и појаву нових диспропорција у развоју Србији. Зато можемо констатовати да је допринос дисертације у понуђеним истраживачким резултатима и закључку да реиндустријализација транзицијом девастиране привреде мора, у почетним фазама, да се заснива на истим принципима као и сама индустријализација, то јест на развоју грана индустрије за које постоје локални сировински потенцијал, грана које су радноинтензивне и капитал екстензивне. У том смислу, од стране кандидата, препоручена реиндустријализација Јабланичког округа, са акцентом на развоју прехранбене индустрије, била би употребљива као модел за привредну ревитализацију и других сличних региона у Србији са девастираном привредом.

Значај ове дисертације се огледа у понуђеним истраживачким средствима за пројектовање праваца даљег развоја прехранбене индустрије. Целовито, аналитичко и систематско сагледавање омогућује дефинисање даљих стратешких праваца развоја. Идентификовани проблеми у дисертацији, који могу да успоравају или коче даљи развој, стављају се на располагање појединцима и институцијама заинтересованим за даљи привредни и друштвени развој овог подручја.

На основу презентованих резултата истраживања, кандидат указује да прехранбена индустрија у процесу реиндустријализације има значајну улогу, с обзиром

на то да она, поред других, пружа и могућност полицентричног развоја, а тиме и равномернијег развоја региона.

Закључак

На основу напред изнетих констатација, Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације позитивно оцењује докторску дисертацију и предлаже Научно-наставном већу Економског факултета у Нишу да усвоји извештај о урађеној докторској дисертацији кандидата мр Владимира Ђорђевића под називом „**РАЗВОЈНИ РЕСУРСИ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА ПРЕХРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЈАБЛАНИЧКОГ ОКРУГА**“ и одобри њену јавну одбрану.

У Нишу, 11.05.2016.

Ч Л А Н О В И К О М И С И Ј Е

Др Милан Спасојевић, редовни професор
Економског факултета Универзитета у Нишу

Др Живорад Глигоријевић, редовни професор
Економског факултета Универзитета у Нишу

Др Петар Веселиновић, редовни професор
Економског факултета Универзитета у Крагујевцу
